

Upravljanje hemikalijama

Na 5. Međunarodnoj konferenciji o upravljanju hemikalijama (ICCM5), održanoj u Bonu krajem septembra 2023. godine, usvojen je novi globalni instrument pod nazivom Globalni okvir za hemikalije – za planetu bez štetnih posledica od hemikalija i otpada.¹²² Dokument predstavlja globalni politički okvir, zasnovan na dobrovoljnoj osnovi, u cilju bezbednog upravljanje hemikalijama kroz ceo životni ciklus, uključujući i fazu otpada. Ima mnogi širi pristup od postojećih međunarodnih konvencija koje se odnose na hemikalije i otpad, a karakteriše ga multisektorski pristup i učešće svih zainteresovanih strana (vlade zemalja, međunarodne organizacije, industrijski sektor, akademska zajednica, civilni sektor itd.). Iako nije pravno obavezujući dokument, Globalni okvir za hemikalije predstavlja strateški plan razvoja i unapređenja sistema za bezbedno upravljanje hemikalijama i u Republici Srbiji.

U toku je proces izrade Nacionalne strategije zaštite životne sredine i Akcionog plana (obuhvata i oblast upravljanja hemikalijama) kojim koordinira Ministarstvo zaštite životne sredine i očekuje se da budu usvojene u toku 2024. godine.

Zakonodavni okvir stvoren usvajanjem Zakona o hemikalijama i Zakona o biocidnim proizvodima i odgovarajućih podzakonskih propisa uspostavio je sistem upravljanja hemikalijama po principima EU. U Pregovaračkoj poziciji Republike Srbije za Poglavlje 27¹²³ predviđena je izrada i usvajanje Zakona o sprovođenju REACH uredbe, kao i Zakona o sprovođenju Uredbe o biocidnim proizvodima (BPR) do kraja 2021. godine koji bi se primenjivali od datuma pristupanja, ali ovi zakoni dosad nisu usvojeni.

Na osnovu urađene analize stepena harmonizacije domaćeg i EU propisa koji se odnose na zabrane i ograničenja, možemo konstatovati da u ovom momentu postoji zadovoljavajući stepen harmonizacije. Međutim, potrebno je da inspekcija

---

122 <https://www.chemicalsframework.org/>

123 https://www.mei.gov.rs/upload/documents/pristupni_pregovori/pregovaracke_pozicije/pg_pozicija_27.pdf

za zaštitu životne sredine sprovede inspekcijski nadzor nad primenom zabrana i ograničenja hemikalija, odnosno proizvoda koji nisu predmeti opšte upotrebe, s obzirom na to da nije sprovedena nijedna kontrola u toku 2023. godine, niti je uvrštena u Plan inspekcijskog nadzora za 2024. godinu.

U pogledu ažuriranja propisa koji se odnose na klasifikaciju i obeležavanje hemikalija radi njihovog prilagođavanja u pogledu tehničkog i naučnog napretka došlo je do pozitivnog pomaka u izveštajnom periodu.

Lista supstanci kandidata za Listu supstanci koje izazivaju zabrinutost, kao i Lista supstanci koje izazivaju zabrinutost, ažurirane su u 2023. godini.

U ovom izveštajnom periodu usvojen su i sledeći podzakonski propisi: novi Pravilnik o sadržaju bezbednosnog lista,¹²⁴ Pravilnik o izmenama Pravilnika o dozvolama za obavljanje prometa, odnosno dozvolama za korišćenje naročito opasnih hemikalija,¹²⁵ Pravilnik o savetniku za hemikalije i uslovima za obuku i proveru znanja savetnika za hemikalije,¹²⁶ a usvojene su i izmene i dopune Pravilnika o bližim uslovima za držanje opasne hemikalije u prodajnom prostoru i načinu obeležavanja tog prostora.¹²⁷

Što se tiče dugotrajnih organskih zagađujućih supstanci (POPs), postoji zadovoljavajući stepen harmonizacije sa EU propisima. Međutim, Nacionalni implementacioni plan za sprovođenje Stokholmske konvencije je ostao neažuriran, a Akcioni planovi zastareli s obzirom na to da su projektovani do 2020. godine.

Stokholmska konvencija reguliše i emisije tzv. nenamerno proizvedenih POPs jedinjenja (polihlorovanih dibenzo dioksina i furana - PCDD/PCDFs i drugih jedinjenja) koji se, između ostalog, oslobađaju i pri otvorenim procesima sagorevanja otpada, kao što su požari na deponijama. Zbog toga je neophodno uspostaviti adekvatan monitoring sadržaja dioksina i furana u vazduhu i zemljištu, kao i javnozdravstveni nadzor.

---

124 „Službeni glasnik RS”, br. 11/2024.

125 „Službeni glasnik RS”, br. 88/2023.

126 „Službeni glasnik RS”, br. 96/2023.

127 „Službeni glasnik RS”, br. 84/2023.

U toku 2021. godine usvojen je novi Zakon o biocidnim proizvodima¹²⁸ radi usklađivanja sa Uredbom o biocidnim proizvodima (528/2012/EU), koju nije bilo moguće u celosti preuzeti s obzirom na to da se njome, između ostalog, uređuju postupci koje centralizovano sprovode Evropska agencija za hemikalije (ECHA) ili Evropska komisija. U skladu s ovim zakonom usvojeno je i ažurirano 17 podzakonskih propisa, od kojih su tri usvojena u toku ovog izveštajnog perioda: Lista biocidnih proizvoda upisanih u Registar biocidnih proizvoda;¹²⁹ Pravilnik o obimu i sadržini dosijea za biocidni proizvod;¹³⁰ Pravilnik o uslovima za prilagođavanje zahteva za podacima iz dosijea za biocidni proizvod.¹³¹

Pregovaračkom pozicijom Republike Srbije je predviđeno usvajanje Zakona o sprovođenju EU Uredbe o živi (2017/852/EU) do kraja 2021. godine, ali se to dosad nije desilo. Ono što zabrinjava jeste da mere koje se odnose na otpad koji sadrži živu iz dva postrojenja za hlor-alkalnu elektrolizu u Srbiji nisu obuhvaćene Programom o upravljanju otpadom Republike Srbije za period od 2022. do 2031. godine. Dosad nije donesena odluka o ratifikaciji Minamata konvencije o živi.

U pogledu administrativnih kapaciteta za obavljanje stručnih poslova u ovoj oblasti primetno je da ni tokom izveštajnog perioda nije došlo do značajnih promena u odnosu na kapacitete u prethodnom periodu, iako je to neophodno kako bi se dostigao nivo neophodan za sprovođenje propisa, kao i za razvoj daljeg sistema upravljanja hemikalijama. Potrebno je pojačati inspeksijski nadzor nad hemikalijama i biocidnim proizvodima, a naročito hemikalija u predmetima opšte upotrebe u smislu jačanja kapaciteta samih inspekcija i povećanje broja inspeksijskih nadzora, kao i unosa nebezbednih predmeta s tržišta u NEPRO sistem brzog obaveštavanja kako bi se osiguralo adekvatno informisanje građana o predmetima povučeni s tržišta usled hemijskog rizika.

Na sajtu Ministarstva zaštite životne sredine potrebno je učiniti javno dostupnim i redovno ažurirati broj izdatih rešenja o Upisu u Registar hemikalija po godinama, kao i podatke o stavljanju hemikalija na tržište po klasama opasnosti

---

128 „Službeni glasnik RS”, br. 109/2021.

129 „Službeni glasnik RS”, br. 7/2024.

130 „Službeni glasnik RS”, br. 20/2024.

131 „Službeni glasnik RS”, br. 20/2024.

kao statistički podatak. U vezi s tim bilo bi korisno da Ministarstvo objavi ažurirane podatke o upisu supstanci koje izazivaju zabrinutost i da li su mere za smanjenje rizika koje privredni subjekti primenjuju dovoljne za kontrolu rizika od ovih hemikalija.

Potrebno je unaprediti sadržaj informacija na Informativnom pultu za hemikalije u smislu postavljanja vodiča i smernica Evropske agencije za hemikalije na srpskom jeziku koji se koriste u praksi i na kojima se insistira u okviru obuke i ispita za savetnika za hemikalije, kao i samog upravnog postupka, kao i sekcije o najčešće postavljenim pitanjima.

Pored toga, potrebno je da Ministarstvo zaštite životne sredine uspostavi mehanizam za sprovođenje člana 82. Zakona o hemikalijama kojim se nalaže Ministarstvu da izradi i sprovede projekte za praćenje stavljanja u promet i korišćenja hemikalija, praćenje njihovih metabolita i putanje hemikalija u životnoj sredini i u živim organizmima, kako bi se pratio rizik koje hemikalije predstavljaju po zdravlje ljudi i životnu sredinu, odnosno kako bi se obezbedila kontrola načina korišćenja supstanci koje izazivaju zabrinutost i sprovođenje ograničenja i zabrana proizvodnje, stavljanja u promet i korišćenja hemikalija. Ovo je veoma značajna mera koju Ministarstvo dosad nije sprovelo, a koja bi omogućila sagledavanje stvarnog napretka smanjivanja rizika od najopasnijih hemikalija.

Pored nesmetanog omogućavanja građanima da pristupi NEPRO sistemu brzog obaveštavanja o nebezbednim proizvodima i njegovog redovnog ažuriranja od strane ministarstva nadležnog za poslove trgovine na osnovu dostavljenih izveštaja sprovedenog inspeksijskog nadzora Ministarstva zdravlja, kao i na osnovu dobijenih informacija RAPEX sistema potrebno je da Ministarstvo zdravlja omogući javnosti pristup rezultatima sprovedenog Programa monitoringa, odnosno da redovno objavljuje godišnji Izveštaj o zdravstvenoj ispravnosti predmeta opšte upotrebe u Republici Srbiji.

Strateški i zakonodavni okvir

Posle višegodišnje pripreme i pregovaranja na 5. Međunarodnoj konferenciji o upravljanju hemikalijama (ICCM5), održanoj u Bonu u periodu od 25. do 29. septembra 2023, konačno je usvojen novi instrument pod nazivom Globalni okvir za hemikalije – za planetu bez štetnih posledica od hemikalija i otpada.

Ovaj okvir predstavlja nastavak prethodnog okvira poznatog pod imenom SAICM (Strateški okvir za međunarodno upravljanje hemikalijama). Dokument predstavlja globalni politički okvir, zasnovan na dobrovoljnoj osnovi, u cilju bezbednog upravljanje hemikalijama kroz ceo životni ciklus, uključujući i fazu otpada. Ima mnogi širi pristup od postojećih međunarodnih konvencija koje se odnose na hemikalije i otpad, a karakteriše ga multisektorski pristup i učešće svih zainteresovanih strana (vlade zemalja, međunarodne organizacije, industrijski sektor, akademska zajednica, civilni sektor itd.). Usvojena je Bonska deklaracija – Globalni okvir za hemikalije na visokom nivou (engl. *High-Level Declaration*), kao i Globalni fond za hemikalije, odnosno finansijski mehanizam koji se zasniva na dobrovoljnoj bazi, vremenski ograničen i namenjen zemljama u razvoju i zemljama u tranziciji, s obzirom na to da uspešna implementacija novog okvira zavisi od sigurnog i održivog finansiranja.

Iako nije pravno obavezujući dokument, Globalni okvir za hemikalije predstavlja strateški plan razvoja i unapređenja sistema za bezbedno upravljanje hemikalijama i u Republici Srbiji. Na konferenciji je učestvovala delegacija Republike Srbije – predstavnice Ministarstva zaštite životne sredine i Ministarstva zdravlja, ali informacije o ovom događaju, odnosno novom globalnom okviru na veb-stranicama nadležnih ministarstava nema. Udruženje Alternativa za bezbednije hemikalije (ALHem) učestvovalo je na svim pripremnim sastancima, kao i na završnoj konferenciji i više informacija se može naći na veb-stranici ALHema¹³².

---

132 <https://alhem.rs/globalni-okvir-za-hemikalije-za-planetu-bez-stetnih-posledica-od-hemikalija-i-otpada/>;
<https://alhem.rs/webinar-saicm-beyond-2020-framework/>

U toku je proces izrade Nacionalne strategije zaštite životne sredine i Akcionog plana (obuhvata i oblast upravljanja hemikalijama) kojim koordinira Ministarstvo zaštite životne sredine i očekuje se da budu usvojene u toku 2024. godine.

Zakonodavni okvir stvoren usvajanjem Zakona o hemikalijama i Zakona o biocidnim proizvodima i odgovarajućih podzakonskih propisa uspostavio je sistem upravljanja hemikalijama po principima EU. Zakon o hemikalijama je usklađen sa REACH uredbom (EC 1907/2006) u onoj meri u kojoj je moguće zbog centralizovanih procedura koje REACH uredba propisuje i za čije je sprovođenje neophodno članstvo u EU, kao što su postupci registracije, evaluacije i autorizacije. Republika Srbija je zatražila potrebne periode prilagođavanja za punu promenu REACH (naročito za procese registracije i autorizacije), CLP i BRP uredbe. U Pregovaračkoj poziciji Republike Srbije predviđena je izrada i usvajanje Zakona o sprovođenju REACH uredbe i Zakona o sprovođenju BPR uredbe u toku 2021. godine koji bi se primenjivao od datuma pristupanja, ali ti zakoni nisu dosad usvojeni.

S obzirom na to da oblast upravljanja hemikalijama nije bila obrađena u Izveštaju iz senke za Poglavlje 27 „Zelena agenda bez agende“, koji se odnosio na period od početka aprila 2022. do kraja aprila 2023. godine,¹³³ želimo da u ovom izveštaju istaknemo značaj usvajanja Pravilnika o izmenama i dopunama Pravilnika o ograničenjima i zabranama proizvodnje, stavljanja u promet i korišćenja hemikalija¹³⁴ kojim su, između ostalih, usvojene određene zabrane i ograničenja koje su od posebne važnosti za smanjenje rizika do zdravlje građana:

- zabrana stavljanja u promet nakon 7. 7. 2023. godine proizvoda koji sadrže, pojedinačno ili u bilo kojoj kombinaciji DEHP, DBP, BBP i DIBP u koncentraciji jednakoj ili većoj od 0,1% masenog udela u plastificiranom materijalu proizvoda;
- ograničenje za 33 karcinogene, mutagene i toksično-reproduktivne supstance (CMR) (kategorije 1A ili 1B) u odeći, tekstilu i obući, među kojima se nalaze olovo, kadmijum, arsen, heksavalentni hrom,

---

133 <https://www.koalicija27.org/wp-content/uploads/2023/10/K27-izvestaj-2023-SR-web.pdf>

134 „Službeni glasnik RS“, br. 57/2022.

formaldehid, nekoliko ftalata i određenih azo boja, aromatičnih amina i ugljovodonika, koje se često nalaze u raznim bojama, usporivačima gorenja i sredstvima za zaštitu od mrlja i odbijanje vode. Odredba je obavezujuća od 1. 11. 2023. godine;

- zabrana stavljanja u promet određenih supstanci u bojama za tetovažu i trajnoj šminki koja je u primeni od 4. 1. 2023.

S obzirom na to da su zabrane/ograničenje četiri ftalatna jedinjenja u proizvodima za svakodnevnu upotrebu postale obavezujuće u EU nakon 7. 7. 2020. godine, čime su proizvodi koji ih sadrže povučeni sa EU tržišta, postoji velika verovatnoća da su zbog kašnjenja u transpoziciji i propisanog prelaznog perioda u trajanju od tri godine, ti proizvodi dospeli na tržište Republike Srbije. ALHem planira da u 2024. godini sprovede laboratorijsko testiranje proizvoda za svakodnevno korišćenje na prisustvo ftalata obuhvaćenih ovom zabranom. Rezultati testiranja će biti javno dostupni na ALHem veb-stranici, a biće i direktno obavješteni nadležni organi (sanitarna inspekcija Ministarstva zdravlja, kao i Ministarstvo zaštite životne sredine), kao i druga stručna javnost i građani.

Međutim, donošenjem ove zabrane nije pokrivena jedna veoma važna grupa potrošačkih proizvoda, a to su električni i elektronski proizvodi (npr. veliki i mali kućni aparati, IT oprema i oprema za komunikacije, audio i video oprema, električni i elektronski alati i igračke itd.), a naročito kablovi, punjači i slušalice sa kojima smo u svakodnevnom kontaktu, naročito tinejdžeri. Naime, ova grupa proizvoda je izuzeta iz EU Uredbe 2018/2005, jer je regulisana EU direktivom 2015/863/EU (poznata kao RoHS III) koja ograničava upotrebu četiri ftalatna jedinjenja (dietilheksil ftalat (DEHP); dibutil ftalat (DBP); benzil butil ftalat (BBP) i diizobutil ftalat (DIBP) u električnoj i elektronskoj opremi u koncentraciji većoj od 0,1 % (m/m) i u EU se primenjuje od 22. 7. 2019. godine. Važećim Pravilnikom o listi električnih i elektronskih proizvoda, merama zabrane i ograničenja električne i elektronske opreme koja sadrži opasne materije, načinu i postupku upravljanja otpadom od električnih i elektronskih proizvoda,¹³⁵ propisana je zabrana za električne i elektronske proizvode koja je stavljena na tržište Republike Srbije posle 1. 7. 2011. godine da ne može sa-

---

135 „Službeni glasnik RS”, br. 99/2010.

držati olovo, živu, kadmijum, šesterovalentni hrom Cr⁶⁺, polibromovane bifenile (PBB) ili polibromovane difenile (PBDE), čime se postiglo usklađivanje sa EU RoHS I direktivom. Međutim, EU direktiva 2015/863/EU (RoHS III) još uvek nije transponovana u domaću regulativu ni posle osam godina od donošenja, odnosno pet godina od obavezujuće primene u EU, što znači da se električni i elektronski proizvodi sa štetnim ftalatima mogu legalno naći na našem tržištu.

Da situacija u vezi s primenom propisa nije zadovoljavajuća ni u EU, pokazuju podaci iz najnovijeg Izveštaja Evropske agencije za hemikalije o inspekcijском nadzoru objavljenog u decembru 2023. godine,¹³⁶ koji ukazuju na prekomerne nivoe opasnih hemikalija, kao što su olovo i ftalati, u potrošačkim proizvodima. Od 2.400 ukupno testiranih proizvoda, oko 18% je prekršilo EU propise. Najveći broj neusaglašanih proizvoda (52%) se odnosio na električnu i elektronsku opremu, konkretno na električne igračke, punjače, kablove i slušalice u kojima su pronađene nedozvoljene koncentracije olova, ftalata i kadmijuma. Usklađivanje sa ovom direktivom je cilj zagovaračkog procesa koji ALHem sproviđi u toku 2024.godine.

Pored nekih od gorenavedenih zabrana/ograničenja, Pravilnikom o izmenama i dopunama Pravilnika o ograničenjima i zabranama proizvodnje, stavljanja u promet i korišćenja hemikalija¹³⁷ izmenjen je i dopunjen Prilog 2 koji se odnosi na Listu zabranjenih i ograničenih POPs supstanci u cilju usklađivanja sa EU POPs Uredbom 2019/1021.

U toku ovog izveštajnog perioda došlo je do novog ažuriranja propisa kojima se uređuju ograničenja i zabrane proizvodnje, stavljanja u promet i korišćenja hemikalija. U aprilu 2024. usvojen je novi Pravilnik o izmenama i dopunama Pravilnika o ograničenjima i zabranama proizvodnje, stavljanja u promet i korišćenja hemikalija¹³⁸ kojim se usvajaju važne zabrane, između ostalog:

- ispaljivanje sačme koja sadrži koncentraciju olova jednaku ili veću od 1% u močvarnim područjima ili nošenje takve sačme za vreme

---

136 <https://echa.europa.eu/de/-/hazardous-chemicals-found-in-many-consumer-products#msdyntrtid=owF6E6lmlKb7ESMZG1MlyW5lwCnW0ualHRL05B7b5D0>

137 „Službeni glasnik RS”, br. 57/2022.

138 „Službeni glasnik RS”, br. 29/2024.

pucanja u močvarnom području. Obavezna primena ove odredbe je od 15. 2. 2025. godine;

- proizvodnja i stavljanje u promet linearnih i razgranatih perfluorokarboksilnih kiselina (C9-C14 PFCA), kao i njihovo stavljanje u promet ili korišćenje kao sastojak u drugim supstancama, smešama i proizvodima od 25. 6. 2024. godine (osim ako je koncentracija u supstanci, smeši ili proizvodu manja od 25 ppb za zbir C9-C14 PFCA ili 260 ppb za zbir supstanci povezanih sa C9-C14 PFCA);
- stavljanje u promet N,N-dimetilformamid supstance kao takve, kao sastavni deo druge supstance ili u smešama u koncentraciji jednakoj ili većoj od 0,3% nakon 12. 12. 2024. godine;
- stavljanje u promet nameštaja i predmeta od drveta ukoliko koncentracija formaldehida koji se oslobađa prevazilazi 0,062 mg/m³ u skladu s propisanim uslovima ispitivanja (nakon 6. 8. 2026. godine).

Ovim Pravilnikom izmenjen je i dopunjen Prilog 2 koji se odnosi na Listu zabranjenih i ograničenih POPs supstanci i to na PFOS, heksahlorbenzen, PFOA, kao i perfluoroheksan sulfonsku kiselinu (PFHxS). Ovom dopunom se zabranjuje proizvodnja, stavljanje u promet i korišćenje supstanci, smeša i proizvoda koji sadrže PFHxS ili neku od njenih soli kao nečistoću u koncentracijama višim od 0,025 mg/kg (odnosno višim od 1 mg/kg za PFHxS srodna jedinjenja) čime je postignuto usaglašavanje sa EU POPs Uredbom 2023/1608.

Napominjemo da do momenta izrade ovog izveštaja (jun 2024. godine), ovaj Pravilnik nije objavljen na veb-stranici Ministarstva zaštite životne sredine.

Na osnovu urađene analize stepena harmonizacije domaćeg i EU propisa koji se odnose na zabrane i ograničenja, možemo konstatovati da u ovom momentu postoji zadovoljavajući stepen harmonizacije.

U pogledu ažuriranja propisa koji se odnose na klasifikaciju i obeležavanje hemikalija radi njihovog prilagođavanja u pogledu tehničkog i naučnog napretka došlo je do pozitivnog pomaka u izveštajnom periodu. Poslednjim ažuriranjem

Pravilnika o spisku klasifikovanih supstanci¹³⁹ iz maja 2023. godine, **Tabela 1** – Spisak klasifikovanih supstanci, usklađena je sa *Adaptation to Technical Progress* – ATP 17 i u primeni je u Republici Srbiji od 1. 9. 2023. godine.

Takođe, došlo je do ažuriranja Pravilnika o klasifikaciji, pakovanju, obeležavanju i oglašavanju hemikalije i određenog proizvoda u skladu sa Globalno harmonizovanim sistemom za klasifikaciju i obeležavanje UN¹⁴⁰ u maju 2023. godine, s početkom primene od 1. 9. 2023. godine, tako da je on sada usklađen sa *Adaptation to Technical Progress* – ATP 12, koji je u EU u primeni od 17. 10. 2020.

Na osnovu iskustva i novih naučnih saznanja u vezi sa supstancama koje izazivaju zabrinutost (zbog svojstva endokrine disrupcije i svojstvima PBT, vPvB, PMT, vPvM) bilo je potrebno EU CLP Uredbu 1272/2008 prilagoditi tehničkom i naučnom napretku uvođenjem novih klasa i kategorija opasnosti. Zbog toga je došlo do revizije CLP Uredbe 1272/2008 u pogledu klasa i kategorija opasnosti za klasifikaciju, obeležavanje i pakovanje supstanci i smeša usvajanjem revidirane CLP uredbe 2023/707 koja je stupila na snagu u EU od 20. 4. 2023. godine, s propisanim tranzicionim periodima za supstance i smeše. Uvedene su četiri nove klase opasnosti i to: endokrina disrupcija za zdravlje ljudi (kategorija 1 i kategorija 2); endokrina disrupcija za životnu sredinu (kategorija 1 i kategorija 2); perzistentne, bioakumulativne i toksične (PBT) i veoma perzistentne i veoma bioakumulativne (vPvB); perzistentne, mobilne i toksične (PMT) i veoma perzistentne i veoma mobilne (vPvM). Kada je reč o novim supstancama na tržištu, snabdevači su dužni da poštuju nova pravila od 1. 5. 2025, a za supstance koje su već bile na tržištu EU, snabdevači se moraju uskladiti do 1. 11. 2026. Za smeše se primenjuju posebni tranzicioni periodi. Za nove smeše se primenjuju nove klase opasnosti od 1. 5. 2026, dok se postojeće smeše koje se nalaze na tržištu EU moraju ažurirati do 1. 5. 2028.

Evropska agencija za hemikalije (ECHA) u saradnji sa Evropskom agencijom za bezbednost hrane (EFSA) priprema ažuriranu verziju Vodiča o primeni kriterijuma CLP kako bi uključila smernice o novim klasama opasnosti. Nakon

---

139 „Službeni glasnik RS”, 41/2023.

140 „Službeni glasnik RS”, br. 105/2013, 52/2017, 21/2019 i 40/2023.

konsultacija sa zainteresovanim stranama, planirano je da ažurirane smernice budu objavljene sredinom 2024.

Nije nam poznato kada je planirana transpozicija ove revidirane EU CLP uredbe u domaće zakonodavstvo.

Kao i dosad, naglašavamo da je redovno usaglašavanje propisa koji regulišu klasifikaciju, obeležavanje i pakovanje hemikalija sa EU propisima od izuzetne važnosti, s obzirom na to da kašnjenje u njihovom ažuriranju imaju za posledicu odstupanje podataka o harmonizovano klasifikovanim supstancama u Srbiji i EU. Stoga u pojedinim slučajevima dolazi do odstupanja prilikom implementacije propisanih odredbi o klasifikaciji i obeležavanju istih supstanci i smeša kada su na tržištu EU i Republike Srbije, što je u suprotnosti sa osnovnim ciljem GHS sistema - da na svim tržištima hemikalije budu klasifikovane i obeležene prema istim pravilima, odnosno na isti način. Ukoliko nisu ispoštovana ova pravila, nastaju teškoće u pogledu slobodnog prometa hemikalija iz uvoza, kao i zaštite zdravlja ljudi i životne sredine.

U ovom izveštajnom periodu usvojen je novi Pravilnik o sadržaju bezbednosnog lista¹⁴¹, kojim su izmenjeni neki od naziva poglavlja i uvedeno nekoliko novih potpoglavlja i primenjivaće se od 1. 9. 2024. godine. Ovaj pravilnik je sada usaglašen sa EU Uredbom 2020/878, koja je u EU u obaveznoj primeni još od 1. 1. 2021. godine.

U pogledu ažuriranja Liste supstanci kandidata za Listu supstanci koje izazivaju zabrinutost došlo je do pozitivnih promena u odnosu na Izveštaj iz 2022. godine¹⁴² usvajanjem dopuna,¹⁴³ tako da Lista supstanci kandidata za Listu supstanci koje izazivaju zabrinutost u Republici Srbiji sadrži 224 unosa. Međutim, s obzirom na to da je u EU ova lista dodatno ažurirana u nekoliko navrata, poslednja dopuna u januaru 2024. godine i trenutno sadrži 240 unosa, u momentu izrade izveštaja postoji razlika u odnosu na domaći propis od 16

---

141 „Službeni glasnik RS”, br. 11/2024.

142 https://www.koalicija27.org/wp-content/uploads/2022/09/Izvestaj-iz-senke-2022_Korak-napred-nazad-dva.pdf

143 „Službeni glasnik RS”, br. 83/2023.

supstanci, što ograničava ostvarivanje prava potrošača u Srbiji na informacije o prisustvu tih nedostajućih supstanci u proizvodima.

Lista supstanci koje izazivaju zabrinutost takođe je ažurirana u 2023. godini¹⁴⁴ i u ovom momentu u potpunosti harmonizovana s relevantnom EU listom.

U toku 2023. godine usvojen je Pravilnik o izmenama Pravilnika o dozvolama za obavljanje prometa, odnosno dozvolama za korišćenje naročito opasnih hemikalija¹⁴⁵ kojim su izvršene izmene u članu 4, kao i u Obrascu broj 1 (Zahtev za izdavanje dozvole za obavljanje delatnosti prometa naročito opasnih hemikalija).

Od ostalih podzakonskih akata koji se odnose na upravljanje hemikalijama, u ovom izveštajnom periodu usvojen je i novi Pravilnik o savetniku za hemikalije i uslovima za obuku i proveru znanja savetnika za hemikalije¹⁴⁶. Vreme polaganja ispita je novim Pravilnikom produženo na četiri sata, što je bilo neophodno zbog obimnosti i složenosti tematskih oblasti. Imamo saznanja da se pojavio problem u praksi koji se odnosi na rok između održavanja ispita, jer je članom 7. propisano da: „Period između utvrđenih termina održavanja ispita ne može biti kraći od devedeset dana“, dok u članu 11. stoji da: „Kandidat koji nije položio jednu tematsku oblast ponovo polaže ispit iz te tematske oblasti (popravni ispit) u roku koji nije duži od devedeset dana od dana prvog polaganja ispita.“

Usvojene su i izmene i dopune Pravilnika o bližim uslovima za držanje opasne hemikalije u prodajnom prostoru i načinu obeležavanja tog prostora¹⁴⁷ koji definiše obaveze prodavca o uslovima držanja opasne hemikalije u maloprodajnom prostoru, obeležavanju tog prostora, kao i pružanje informacija potrošačima o opasnim hemikalijama sa ciljem zaštite zdravlja građana, odnosno potrošača, kao i životne sredine.

U toku 2021. godine usvojen je novi Zakon o biocidnim proizvodima¹⁴⁸ radi usklađivanja sa Uredbom o biocidnim proizvodima (528/2012/EU), koju nije

---

144 „Službeni glasnik RS“, br. 83/2023.

145 „Službeni glasnik RS“, br. 88/2023.

146 „Službeni glasnik RS“, br. 96/2023.

147 „Službeni glasnik RS“, br. 84/2023.

148 „Službeni glasnik RS“, br. 109/2021.

bilo moguće u celosti preuzeti s obzirom na to da se njome, između ostalog, uređuju postupci koje centralizovano sprovode Evropska agencija za hemikalije (ECHA) ili Evropska komisija. U skladu s ovim zakonom, usvojeno je i ažurirano 17 podzakonskih propisa, od kojih su tri usvojena u toku ovog izveštajnog perioda: Lista biocidnih proizvoda upisanih u Registar biocidnih proizvoda;¹⁴⁹ Pravilnik o obimu i sadržini dosijea za biocidni proizvod;¹⁵⁰ Pravilnik o uslovima za prilagođavanje zahteva za podacima iz dosijea za biocidni proizvod.¹⁵¹

Pregovaračkom pozicijom Republike Srbije je predviđeno usvajanje Zakona o sprovođenju EU Uredbe o živi (2017/852/EU) do kraja 2021. godine, ali se to još uvek nije desilo. Ono što zabrinjava jeste da mere koje se odnose na otpad koji sadrži živu iz dva postrojenja za hlor-alkalnu elektrolizu u Srbiji nisu obuhvaćene Programom o upravljanju otpadom Republike Srbije za period od 2022. do 2031. godine. Minamata konvencija o živi još uvek nije ratifikovana.

U pogledu administrativnih kapaciteta za obavljanje stručnih poslova u ovoj oblasti nije došlo do značajnih promena u odnosu na kapacitete u prethodnom periodu.

Neophodno je nastaviti s daljim razvojem zakonodavnog okvira, kako kroz dalju harmonizaciju propisa uzimajući u obzir nove uredbe EU, kao i izmene i dopune postojećih, tako i jačanjem kapaciteta neophodnih za sprovođenje propisa.

Sprovođenje propisa

Za poslove u vezi sa sprovođenjem upravnih postupaka u ovoj oblasti zaduženo je Odeljenje za hemikalije pri Ministarstvu zaštite životne sredine. Propisani upravni postupci se sprovode, ali imajući u vidu obim i sadržaj dokumentacije koja se zahteva ovim postupcima, kao i poverljivost pojedinih podataka, neophodno je nastaviti sa unapređenjem sistema.

Što se tiče inspeksijskog nadzora, na osnovu objavljenog Izveštaja o radu inspekcije za zaštitu životne sredine za 2023. godinu¹⁵² za oblast upravljanja hemikalijama i biocidnim proizvodima nije sprovedene nijedna kontrola da li se postupa u skladu sa zabranama i ograničenjima kod hemikalija, odnosno proizvoda koji nisu predmeti opšte upotrebe, niti je ova kontrola uvrštena u Plan inspeksijskog nadzora za 2024. godinu.¹⁵³

Registar hemikalija

Elektronska dostava podataka putem elektronske platforme za upis hemikalija u Integralni registar hemikalija (eIRH) je počela s radom 2019. godine, sa odgovarajućom zaštitom i striktno definisanim nivoima pristupa podacima. U prethodnom periodu je povremeno dolazilo do tehničkih poteškoća u radu na portalu zbog preopterećenosti servera, ali je u međuvremenu nabavljen novi server za eIRH portal koji je ove godine znatno ubrzao prijavu hemikalija, jer nije bilo zastoja. To je važno za povećanje efikasnosti postupka prijave hemikalija u registar.

Što se tiče dinamike izdavanja rešenja o upisu hemikalija od strane nadležnog organa, nije došlo do značajnijih promena u odnosu na prethodni period (u 2023. i 2024. se izdaju Rešenja za upis hemikalija u Registar za 2018. i 2019), čime se obesmišljava cilj postojanja Registra sa aspekta praćenja i smanjenja rizika

152 Izveštaj o radu 2023 inspekcije zaštite životne sredine (februar 2024)

153 Plan inspeksijskog nadzora inspekcije za zaštitu životne sredine za 2024. godinu (novembar 2023)

po zdravlje ljudi i životnu sredinu od hemikalija koje su stavljene u promet. Zbog toga je jačanje administrativnih kapaciteta na poslovima upisa hemikalija u Registar i dalje prioritetno. Neophodno je nastaviti s daljim razvojem i tehničkim usavršavanjem samog eIRH portala, kao i s redovnim ažuriranjem baze podataka supstanci na eIRH portalu s Pravilnikom o spisku klasifikovanih supstanci – **Tabela 1** i usaglašavanjem hemijskih naziva supstanci na portalu (koji bi trebalo da budu na srpskom jeziku) s domaćim propisima. Preporuka je da bi tokom tog procesa trebalo konsultovati i savetnike za hemikalije kako bi dali svoje predloge i sugestije u cilju olakšavanja rada i kasnije bržeg pregleda podnetih zahteva.

Potrebno je učiniti javno dostupnim (na sajtu Ministarstva zaštite životne sredine) i redovno ažurirati broj izdatih rešenja o upisu u Registar hemikalija po godinama, kao i podatke o stavljanju hemikalija na tržište po klasama opasnosti kao statistički podatak. U vezi s tim, bilo bi od velikog značaja da Ministarstvo objavi ažurirane podatke o upisu supstanci koje izazivaju zabrinutost i uradi procenu da li su mere za smanjenje rizika koje privredni subjekti primenjuju dovoljne za kontrolu rizika od ovih hemikalija.

Pored toga, potrebno je da Ministarstvo zaštite životne sredine uspostavi mehanizam za sprovođenje člana 82. Zakona o hemikalijama kojim se nalaže Ministarstvu da izradi i sprovede projekte za praćenje stavljanja u promet i korišćenja hemikalija, praćenje njihovih metabolita i putanje hemikalija u životnoj sredini i živim organizmima kako bi se pratio rizik koje hemikalije predstavljaju po zdravlje ljudi i životnu sredinu, odnosno kako bi se obezbedila kontrola načina korišćenja supstanci koje izazivaju zabrinutost i sprovođenje ograničenja i zabrana proizvodnje, stavljanja u promet i korišćenja hemikalija. Ovo je veoma značajna mera koju Ministarstvo dosad nije sprovelo, a koja bi omogućila sagledavanje stvarnog napretka smanjivanja rizika od najopasnijih hemikalija.

Info pult za hemikalije

U Izveštaju iz senke Koalicije 27: „Korak napred, nazad dva“¹⁵⁴ istaknut je problem koji je nastao tokom izrade nove veb-stranice Ministarstva zaštite životne sredine 2020. godine, zbog toga što nije došlo do prenosa svih do tada postojećih podstranica, odnosno informacija koje su se nalazile na njima. U međuvremenu je veb-stranica Info pulta za hemikalije dopunjena informacijama, ali smatramo da je potrebno realizovati i sledeće aktivnosti koje bi značajno olakšale sprovođenje upravnih postupaka od strane pravnih lica, kao što su:

- 1.** Objaviti sve neophodne vodiče i smernice Evropske agencije za hemikalije na srpskom jeziku koji se koriste u praksi i na kojima se insistira u okviru obuke i ispita za savetnika za hemikalije, kao i samog upravnog postupka.
- 2.** Objaviti smernice za razgraničavanja biocidnih proizvoda. Na ovim kriterijumima i smernicama se insistira u praksi, dok se iste ne spominju u okviru Info pulta za hemikalije i biocidne proizvode.
- 3.** Imajući u vidu kompleksnost dokumentacije i kriterijuma za sprovođenje upravnih postupaka neophodne je uspostaviti sekciju Najčešće postavljena pitanja i omogućiti efikasniju i direktniju komunikaciju sa zainteresovanim stranama, s obzirom na to da je komunikacija s privrednim subjektima i savetnicima za hemikalije svedena najčešće samo na elektronsku prepisku.

Biocidni proizvodi

Kao što je i konstatovano u Pregovaračkoj poziciji, glavni izazovi u vezi sa sprovođenjem Zakona o biocidnim proizvodima odnose se na nacionalno odobrenje biocidnih proizvoda, s obzirom na to da instrumenti koje predviđa BPR i čiji je cilj da olakšaju pristup informacijama o aktivnoj supstanci i biocidnom proizvodu (npr. pregovori o deljenju podataka, rešavanje sporova u vezi s deljenjem

154 https://www.koalicija27.org/wp-content/uploads/2022/09/Izvestaj-iz-senke-2022_Korak-napred-nazad-dva.pdf

podataka od strane Agencije, pristup R4BP) nisu dostupni MZŽS i domaćim podnosiocima zahteva za nacionalne odobrenje u periodu pre pristupanja.

Što se tiče ostalih postupaka za činjenje dostupnosti biocidnog proizvoda na tržištu, potrebno je ubrzati administrativnu proceduru, odnosno skratiti vreme izdavanja određenog akta za stavljanje u promet, s obzirom na to da je pregled podnete dokumentacije obično poslednjeg dana kada ističe zakonski rok za pregled iste. Takođe, zahteve za dopunu bi bilo poželjno usaglasiti već prilikom prvog razmatranja zahteva za dopunu, a dešava se u praksi da se ti zahtevi ponavljaju za minimalne korekcije i tako produžava i sam proces izdavanja akta, koji može da traje i po nekoliko meseci. Jačanje administrativnih kapaciteta na ovim poslovima i dalje je prioritarno.

Pored toga, nedostatak laboratorijskih kapaciteta za testiranje efikasnosti mnogih tipova biocidnih proizvoda u Republici Srbiji stavlja domaće proizvođače u nepravedan položaj u odnosu na uvoznike i inostrane proizvođače.

Predmeti opšte upotrebe

Program monitoringa predmeta opšte upotrebe priprema se na osnovu analize rizika uzimajući u obzir, između ostalog, podatke o zdravstveno neispravnim predmetima opšte upotrebe na lokalnom tržištu, u regionu i iz uvoza, podatke o ranije utvrđenim neusaglašenostima tokom službenih kontrola predmeta opšte upotrebe, kao i informacije iz Sistema brze razmene informacija za neprehrambene proizvode (*Rapid alert system for non-food consumer products/RAPEX*).

Pravilnikom o utvrđivanju Programa monitoringa zdravstvene ispravnosti predmeta opšte upotrebe za 2023. godinu¹⁵⁵ planiran je inspeksijski nadzor 1.662 predmeta opšte upotrebe (što je znatno manji broj nego prethodnih godina) koji mogu sadržati supstance definisane propisima o zabranama i ograničenjima iz Zakona o hemikalijama i Zakonom o zdravstvenoj ispravnosti predmeta opšte upotrebe i odgovarajućim podzakonskim aktima i to: dečje igračke od polimernog materijala i kombinacije polimernog i materijala druge vrste (894) u cilju ispitivanja nepravilnosti u deklaraciji, odstupanja od postojanosti boja

155 „Službeni glasnik RS”, br. 8/2023.

i sadržaja omekšivača (ftalata) i kozmetički proizvodi (768) u cilju ispitivanja nepravilnosti u deklaraciji, odstupanja od sadržaja konzervanasa i mikrobiološke neispravnosti.

Ispitivanje uzoraka predmeta opšte upotrebe u okviru Programa monitoringa vrši se u institutima/zavodima za javno zdravlje. Rezultati ispitivanja se dostavljaju Ministarstvu zdravlja najkasnije do 14 dana od dana uzorkovanja. Za uzorke za koje se utvrdi prisustvo fizičkih, hemijskih i bioloških kontaminata, odnosno neusaglašenosti s propisanim vrednostima, sanitarni inspektor sprovodi mere među kojima je i mera povlačenja proizvoda s tržišta, odnosno zabrana prometa.

Predmeti povučeni s tržišta bi trebalo da se javno objavljuju u NEPRO sistemu brzog obaveštavanja o nebezbednim proizvodima u Republici Srbiji, koji je sastavni deo sistema tržišnog nadzora i ima svrhu da potrošačima omogući bolju zaštitu od nebezbednih proizvoda, a istovremeno i da edukuje sve učesnike na tržištu i podigne svest o značaju bezbednosti proizvoda.

S obzirom na to da pristup NEPRO sistemu brzog obaveštavanja nebezbednih proizvoda na veb-stranici Ministarstva unutrašnje i spoljne trgovine¹⁵⁶ nije bio omogućen u toku izrade ovog izveštaja, nije analiziran broj unetih proizvoda u 2022. i 2023. godini za koje je prijavljeno postojanje hemijskog rizika. Onemogućavanje pristupa NEPRO sistemu smanjuje transparentnost informacija koje se odnose na nebezbedne proizvode na domaćem tržištu i mogućnost informisanja građana, čime se povećava rizik po zdravlje građana Srbije.

Međutim, uvidom u Izveštaj o radu Odeljenja sanitarne inspekcije Ministarstva zdravlja za 2023. godinu,¹⁵⁷ na osnovu dobijenih informacija RAPEX sistema u vršenju provere nebezbednih proizvoda samo je jedan nebezbedan proizvod (kalupi za mafine) povučen s tržišta Republike Srbije zbog hemijskog rizika po zdravlje potrošača, konkretno migracije/prenosa formaldehida i melamina s pomenutih materijala za pakovanje hrane na prehrambeni proizvod koji se

---

156 <http://195.222.98.53/portal/web/guest/unsafe-products-in-srb1>

157 Ministarstvo zdravlja Republike Srbije sektor za inspeksijske poslove odeljenje sanitarne inspekcije (2024): Izveštaj o radu odeljenja sanitarne inspekcije za 2023. godinu, dostupno na: Izveštaj o radu Odeljenja sanitarne inspekcije za 2023. godinu

u njima nalazi. Uvoznik je preduzeo dobrovoljne mere povlačenje i opoziva proizvoda (17.425 komada ovih proizvoda) s tržišta Republike Srbije, u skladu sa Zakonom o predmetima opšte upotrebe.

Institut za javno zdravlje „Dr Milan Jovanović Batut“ objavljuje godišnji Izveštaj o zdravstvenoj ispravnosti predmeta opšte upotrebe u Republici Srbiji. Međutim, uvidom u veb-stranicu Instituta u periodu pisanja ovog izveštaja (jun 2024), primećeno je da je poslednji Izveštaj o zdravstvenoj ispravnosti predmeta opšte upotrebe u Republici Srbiji objavljen još 2021. godine i odnosi se na rezultate monitoringa iz 2020. godine.¹⁵⁸ To dalje znači da podaci koji se odnose na rezultate monitoringa iz 2022. i 2023. godine nisu javno dostupni, stoga nije bilo moguće uraditi analizu tih podataka i uporediti ih s podacima iz NEPRO sistema brzog obaveštavanja, kao što je urađeno u ranijim izveštajima iz senke Koalicije 27.

Pored nesmetanog omogućavanja građanima da pristupe NEPRO sistemu brzog obaveštavanja nebezbednih proizvoda i njegovog redovnog ažuriranja od strane ministarstva nadležnog za poslove trgovine na osnovu dostavljenih izveštaja sprovedenog inspekcijskog nadzora Ministarstva zdravlja, kao i na osnovu dobijenih informacija RAPEX sistema, potrebno je da Ministarstvo zdravlja, odnosno Institut za javno zdravlje „Dr Milan Jovanović Batut“, omogućći javnosti pristup rezultatima sprovedenog monitoringa, odnosno redovno objavljuje godišnji Izveštaj o zdravstvenoj ispravnosti predmeta opšte upotrebe u Republici Srbiji.

Projekti

Studija objavljena pod nazivom *Toxics in Our Clothing*¹⁵⁹ koju su sprovele organizacija Arnika iz Češke i međunarodna mreža IPEN, uz učešće 16 partnerskih organizacija iz celog sveta, uključujući ALHem iz Srbije, dokazala je prisustvo toksičnih per – i polifluoroalkil supstanci (PFAS) u voodootpornim jaknama i drugim odevnim predmetima kupljenim na tržištu 13 zemalja sa četiri kontinenta. Sprovedeno je laboratorijsko testiranje ovih proizvoda na prisustvo

158 https://www.batut.org.rs/index.php?category_id=149

159 <https://ipen.org/sites/default/files/documents/clothing-chemicals-v12.pdf>

58 izabраниh PFAS jedinjenja, kao i ukupni ekstrahovani organski fluor (EOF). Studija je pokazala sledeće: 1) od 72 testiranih odevnih predmeta, 46 (64%) je sadržalo PFAS ili je imalo nivoe EOF koji ukazuju na prisustvo PFAS; 2) od 56 testiranih vodootpornih jakni 35 (63%) je sadržalo PFAS ili je imalo nivoe EOF koji ukazuju na prisustvo PFAS. Veliki broj testiranih jakni su bile dečje jakne, što izaziva naročitu zabrinutost.

Od četiri jakne popularnih brendova deklariranih na etiketi kao vodootporne (*water repellent*) koje su nabavljene na srpskom tržištu i poslate u Češku na analizu, samo je u jednoj jakni pronađena supstanca PFHxA (perfluoroheksanska kiselina) od ispitivanih 58 PFAS jedinjenja, i to u koncentraciji od 9 ppb, što je ispod granične koncentracije od 25 ppb koju je predložila EU (2023) za ograničenje PFHxA u potrošačkim proizvodima, uključujući tekstil. U sva četiri uzorka, nivo ukupnog ekstrahovanog organskog fluora je bio ispod limita detekcije (TOEF < LOD).

Iako je moguća direktna izloženost ljudi nošenjem odeće koja sadrži PFAS, ove hemikalije se uglavnom oslobađaju iz odevnih predmeta u vodu pranjem odeće, ili kada proizvod postane otpad odlaganjem na deponije, gde završavaju u zemljištu, podzemnim ili površinskim vodotocima.

Stokholmska konvencija reguliše i emisije tzv. nenamerno proizvedenih POPs jedinjenja (polihlorovanih dibenzo dioksina i furana - PCDD/PCDFs i drugih jedinjenja) koji se, između ostalog, oslobađaju i pri otvorenim procesima saganja otpada. U Srbiji se beleži značajan porast broja požara na deponijama, od kojih neki zahvataju velike površine. Zato je potrebno raditi na preventivnim merama kontrole izbijanja ovih požara. S obzirom na to da se tokom požara dioksini i furani ispušteni u vazduh talože na vegetaciji i zemljištu ulazeći u lanac ishrane, neophodno je uspostaviti adekvatan monitoring sadržaja dioksina i furana u zemljištu, kao i u hrani koja potiče od uzgoja životinja u blizini deponija na kojima izbijaju požari. Ističemo da potrošački proizvodi mogu da sadrže POPs hemikalije i da kao takvi završavaju na komunalnim deponijama. Zbog perzistentnosti ovih supstanci, kao i njihove toksičnosti i bioakumulativnosti, ove supstance prelaze u različite medijume životne sredine. Treba imati u vidu i probleme s prelaskom perfluorovanih jedinjenja iz otpada u vode, naročito

na nesanitarnim i divljim deponijama gde nema tretmana procednih voda, ali i sa sanitarnih deponija na kojima se tretman ovih voda ne radi na način koji odstranjuje ove supstance.

Na inicijativu Programa Ujedinjenih nacija za zaštitu životne sredinu (UNEP), u aprilu 2024. godine je objavljena studija (tzv. radni dokument, engl. *Working Paper*) „Uticaj požara na deponijama na zagađenje vazduha i zdravlje ljudi u Srbiji”^{160, 161} koju su pripremili Inženjeri zaštite životne sredine, u saradnji sa organizacijom Alternativa za bezbednije hemikalije (ALHem) i uz učešće stručnjaka iz Srbije i inostranstva kroz sagledavanje dostupnih podataka i analizu stanja na osnovu koje su date preporuke, između ostalih, za unapređenja sistema monitoringa i za smanjenje rizika po zdravlje stanovništva za vreme i posle požara. Jedna od datih preporuka jeste da je prilikom izbijanja požara na deponijama/nesanitarnim deponijama potrebno uspostaviti odgovarajući nadzor nad stanjem životne sredine, kao i javnozdravstveni nadzor, kao npr. nadzor nad prisustvom PCDD/PCDFs u hrani (jaja, mleko, meso), poreklom od stoke i živine iz slobodnog uzgoja gajenoj na farmama u okolini deponija ili u zoni uticaja (npr. razmotriti zabranu korišćenja i prodaje hrane životinjskog porekla u kojoj postoji potencijal akumulacije PCDD/PCDFs do dokazivanja da je korišćenje takve hrane bezbedno).

U studiji su analizirani i laboratorijski kapaciteti za merenje dioksina i furana u ambijentalnom vazduhu čije se određivanje sadržaja pomoću gasnog hromatografa visoke rezolucije u kombinaciji s masenim spektrometrom visoke rezolucije (HRGC-HRMS). Prema podacima Akreditacionog tela Srbije u Republici Srbiji u periodu izrade radnog dokumenta nije postojala laboratorija koja je akreditovana za određivanje masene koncentracije dioksina u ambijentalnom vazduhu. Neophodno je razmotriti i u kojim situacijama treba sprovesti merenja PCDD/PCDFs u ambijentalnom vazduhu, uključujući i akcidentne situacije, kao što su požari na deponijama, s obzirom na činjenicu da je izloženost ljudi PCDD/PCDFs udisanjem generalno niska (glavni izvor unosa dioksina je putem hrane), te da je

---

160 Wasted Air: Impact of Landfill Fires on Air Pollution and People's Health in Serbia – Working Paper. Air Pollution Series (unep.org)

161 <https://www.activity4sustainability.org/supplementary-resources-on-the-impact-of-waste-disposal-on-air-pollution-and-human-health-in-serbia/>

metoda uzorkovanja i kvantifikacije dioksina u ambijentalnom vazduhu zahtevna i skupa. Međutim, potrebno je imati u vidu činjenicu da je na deponiji Vinča kod Beograda stavljena u pogon spalionica komunalnog otpada, što povećava važnost praćenja koncentracija PCDD/PCDFs u ambijentalnom vazduhu. Iako su operativni troškovi održavanja aparata i analize PCDD/PCDFs u ambijentalnom vazduhu visoki, neophodno je da država razmotri opciju da državne laboratorije koje imaju odgovarajuću opremu preuzmu implementaciju ove aktivnosti. U tom slučaju, metode moraju biti akreditovane, a analitičari moraju biti posebno obučeni za rad na ovom aparatu, zbog čega je učešće u programima međulaboratorijskih poređenja ili programima provere osposobljenosti veoma značajno.

Kao glavni zaključak ove studije proizilazi da je ključ za sprečavanje negativnih posledica od zagađujućih materija koje se oslobađaju tokom požara na deponijama komunalnog otpada u prevenciji njihovog nastajanja, tj. u preduzimanju mera za sprečavanje nastanka požara, adekvatnom odgovoru kada se on desi, kao i na unapređenju sistema monitoringa radi sagledavanja uticaja na životnu sredinu, na kojem se bazira i način uspostavljanja javnozdravstvenog nadzora.

Takođe, važno je pomenuti pojavu spaljivanja kablova na otvorenom radi uklanjanja izolacije i oslobađanja bakarnih žica. Treba imati u vidu da su emisije nenamerno proizvedenih POPs hemikalija pri ovakvom spaljivanju ogromne i da je potrebno revidirati propise za kažnjavanje ovakvih postupaka i sprovesti adekvatne kampanje informisanja javnosti radi sprečavanja spaljivanja kablova na otvorenom.

Minamata konvencija o živi, koju je Republika Srbija potpisala 2014. godine, još uvek nije ratifikovana, iako je izrađen Nacionalni inventar emisije žive za Republiku Srbiju, kao o Izveštaj o proceni kapaciteta za implementaciju Minamata konvencije još 2018. godine (dokumenta nisu javno dostupna). Ostaje nejasno zašto Republika Srbija nije ratifikovala ovu konvenciju (iako su ekspertska tim i stručna služba Ministarstva zaštite životne sredine dali preporuku o potrebi ratifikacije), s obzirom na to da je ratifikovala Protokol o teškim metalima uz UNECE Konvenciju o prekograničnom zagađenju vazduha na velikim udaljenostima (CLRTAP), da su već usvojene pojedine odredbe EU propisa o živi, kao i da postoji jasan plan u Pregovaračkoj poziciji za potpuno

usaglašavanje propisa u vezi sa živom. Ratifikacija Minamata konvencije omogućila bi dobijanje sredstava za rešavanje problema sa živom, naročito uzimajući u obzir da je Republika Srbija imala dva postrojenja za hlor-alkalnu elektrolizu i gde postoje značajni izvori žive. Sredstva za sprovođenje ovih konvencija se daju i za smanjenje emisije žive (kao i POPs jedinjenja) iz termoelektrana na uglj.

Napominjemo da je neophodno učiniti javno dostupnim informacije u vezi sa sprovođenjem svih konvencija, koje su u nadležnosti Ministarstva zaštite životne sredine.

Ministarstvo zaštite životne sredine je u toku 2023. godine započelo projekat Dalje unapređenje nacionalnih kapaciteta za upravljanje rizicima od opasnih supstanci kroz ceo životni ciklus, koji je finansiran od strane Specijalnog programa UNEP-a, a implementaciona agencija za sprovođenje ovog projekta je UNDP. Projekat je predstavljen stručnoj javnosti 6. 3. 2024. godine, a na predstavljanje su bili pozvani i predstavnici civilnog sektora. Ciljevi projekta su: 1) Institucionalno jačanje finansiranja i zdravo upravljanje hemikalijama i otpadom; 2) Povećanje kapaciteta institucija; 3) Olakšana primena Bazelske, Roterdamske, kao i Stokholmske i Minamata konvencije.

U okviru prve faze projekata u toku je izrada nacрта Nacionalnog profila za upravljanje hemikalijama (prvi takav dokument je izrađen i usvojen 2008. godine) koji daje procenu stanja o upravljanju hemikalijama u Srbiji kroz čitav životni ciklus hemikalija, od proizvodnje do odlaganja i prikazuje analizu zakonodavnog, institucionalnog, administrativnog i stručno-tehničkog aspekta upravljanja hemikalijama i predstavlja referentni dokument za prioritizaciju unapređenja upravljanja hemikalijama u Republici Srbiji. Planirana je i izrada nacрта izveštaja o pravnim nedostacima u nacionalnom zakonodavstvu u vezi s primenom Roterdamske konvencije, kao i izmene i dopune domaće regulative u smislu usvajanja zabrana i ograničenja proizvoda koji sadrže nanomaterijale ili mikroplastiku, a na osnovu ažuriranog zakonodavnog okvira EU. Planirana je i izrada Studije o identifikovanim potrošačkim proizvodima koji sadrže nanomaterijale i mikroplastiku uključujući i analizu rodne izloženosti. U kasnijoj fazi projekta planirane su obuke za industriju o bezbednijim alternativama opasnih hemikalija, zatim rad s nastavnicima i đacima u školama, kao i obuke u cilju podizanja svesti potrošača.

Finansiranje

Finansijski aspekt upravljanja hemikalijama i biocidnim proizvodima detaljno je analiziran u prethodnim izveštajima Koalicije 27 i od tada nije bilo značajnih promena. Sistem upravljanja hemikalijama i biocidnim proizvodima finansira se iz budžeta Republike, za šta je s razdela Ministarstva zaštite životne sredine u 2023. potrošeno 34,6 miliona dinara (povećanje za oko 25% u odnosu na 2022. godinu). Budžetom za 2024. godinu planirano je dalje povećanje sredstava za uređenje sistema upravljanja hemikalijama i biocidnim proizvodima na 47,6 miliona dinara. Pored ovog osnovnog budžetskog programa, u 2023. otpočela je realizacija projekta Dalje jačanje kapaciteta za procenu rizika opasnih supstanci kroz njihov ciklus kruženja u životnoj sredini, uz finansijsku podršku UNEP-a. Projekat bi trebalo da traje tri godine i finansira se iz donacije vrednosti 250.000 dolara, pri čemu je u 2023. godini iskorišćeno blizu devet miliona dinara, dok su budžetom za 2024. godinu planirani izdaci u iznosu od 6,8 miliona dinara.

Ministarstvo zaštite životne sredine ima namenski podračun za uplatu republičkih administrativnih taksi za hemikalije i biocidne proizvode. Međutim, s obzirom na strukturu i način funkcionisanja budžetskog sistema, nisu dostupni podaci u kojem iznosu su prihodi ostvareni od taksi koje služe za pokriće troškova pružanja administrativnih usluga za sprovođenje upravnih postupaka i razvoj sistema upravljanja hemikalijama i biocidnim proizvodima i da li je i koliki deo troškova plaćen iz sredstava koja se ostvaruju od drugih poreskih obveznika, odnosno od onih koji od hemikalija i/ili biocidnih proizvoda ne ostvaruju prihode. Ovo nije u saglasnosti sa osnovnim principima utvrđenim REACH-om i Uredbom o biocidnim proizvodima (BPR), kao i pratećim sprovedenim uredbama EU kojima se uređuju naknade prema kojima troškove u vezi s regulatornim postupcima u pogledu hemikalija i biocidnih proizvoda moraju snositi privredni subjekti koji od njihovog stavljanja u promet ostvaruju prihode. U tom smislu ni novi Zakon o biocidnim proizvodima, usvojen 2021. godine, nije preuzeo sistem naknada po EU modelu, jer nije u

skladu s domaćim sistemom kojim se uređuje naplata taksi i naknada, a koji je potrebno što pre izmeniti. S obzirom na to da bi se namenski prikupljena sredstva (naknade), između ostalog, koristila i za procenu opasnosti, izloženosti i rizika od biocidnih proizvoda (što ne spada u redovni administrativni postupak), korist bi imali svi građani i građanke Srbije, jer se time štiti zdravlje ljudi i životna sredina.

Preporuke

Strateški i zakonodavni okvir

- 1.** Nastaviti s daljim razvojem zakonodavnog okvira, kako kroz dalju harmonizaciju propisa, uzimajući u obzir nove uredbe EU, kao i izmene i dopune postojećih, tako i jačanjem kapaciteta neophodnih za sprovođenje propisa.
- 2.** Ratifikovati Minamata konvenciju o živi.
- 3.** Ažurirati Nacionalni implementacioni plan za sprovođenje Stokholmske konvencije i Akcioni plan.
- 4.** Usvojiti Zakon o sprovođenju REACH uredbe.
- 5.** Usvojiti Zakon o sprovođenju BPR uredbe.
- 6.** Usaglasiti Pravilnik o listi električnih i elektronskih proizvoda, merama zabrane i ograničenja električne i elektronske opreme koja sadrži opasne materije, načinu i postupku upravljanja otpadom od električnih i elektronskih proizvoda sa EU direktivom 2015/863/EU (RoHS III).

Sprovođenje propisa

- 7.** Ojačati administrativne i stručne kapacitete u ovoj oblasti, naročito na poslovima upisa hemikalija i biocidnih proizvoda u registar, statističke analize prikupljenih podataka, upravljanja biocidnim proizvodima, izrade vodiča i smernica za info pult i uputstava za inspekcijski nadzor.
- 8.** Učiniti dostupnim podatke iz Registra hemikalija o broju prijavljenih hemikalija po klasama opasnosti na veb-stranici Ministarstva zaštite životne sredine i redovno ih ažurirati na godišnjem nivou.
- 9.** Osnovati zajedničko telo za integrisano upravljanje hemikalijama kako bi se uspostavila zadovoljavajuća saradnja i koordinacija između svih relevantnih sektora i obezbedilo bezbedno upravljanje hemikalijama kroz čitav životni ciklus, odnosno donošenje i sprovođenje Integrisanog programa upravljanja hemikalijama. Zajedničko telo bi trebalo da se sastoji od predstavnika/predstavnica nadležnih državnih organa u oblasti upravljanja hemikalijama i predstavnika/predstavnica industrije, naučno-istraživačkih i nevladinih organizacija.
- 10.** Pojačati inspekcijski nadzor nad poslovima kontrole hemikalija i biocidnih proizvoda u smislu jačanja kapaciteta samih inspekcija i povećanje broja inspekcijskih nadzora. Sprovesti nadzor nad sprovođenjem člana 27. Zakona o hemikalijama i zaštititi prava potrošača, kao i kontrole da li se postupa u skladu sa zabranama i ograničenjima kod hemikalija, odnosno proizvoda koji nisu predmeti opšte upotrebe.
- 11.** Pojačati inspekcijski nadzor nad primenom Zakona o predmetima opšte upotrebe u smislu jačanja kapaciteta samih inspekcija i povećanje broja inspekcijskih nadzora, kao i unosa nebezbednih proizvoda s tržišta u NEPRO sistem brzog obaveštavanja nebezbednih proizvoda kako bi se osiguralo adekvatno informisanje građana o proizvodima povučanim s tržišta usled hemijskog rizika.

- 12.** Unaprediti sadržaj informacija na Informativnom pultu za hemikalije u smislu postavljanja vodiča i smernica Evropske agencije za hemikalije na srpskom jeziku koji se koriste u praksi i na kojima se insistira u okviru obuke i ispita za savetnika za hemikalije, kao i samog upravnog postupka, kao i sekcije o najčešće postavljenim pitanjima.
- 13.** Učiniti javno dostupnim informacije u NEPRO sistemu brzog obaveštavanja nebezbednih proizvoda i redovno ga ažurirati.
- 14.** Učiniti javno dostupnim informacije o sprovođenju svih konvencija za koje je nadležno Ministarstvo zaštite životne sredine.
- 15.** Uspostaviti mehanizam za sprovođenje člana 82. Zakona o hemikalijama kojim se nalaže Ministarstvu zaštite životne sredine da izradi i sprovede projekte za praćenje stavljanja u promet i korišćenja hemikalija, praćenje njihovih metabolita i putanje hemikalija u životnoj sredini i živim organizmima.
- 16.** Objaviti ažurirane podatke iz Registra hemikalija o upisu supstanci koje izazivaju zabrinutost i uraditi procenu da li su mere za smanjenje rizika koje privredni subjekti primenjuju dovoljne za kontrolu rizika od ovih hemikalija.

Finansiranje

- 17.** Izmeniti domaći sistem kojim se uređuje naplata taksi i naknada preuzimanjem EU modela finansiranja sistema za upravljanje hemikalijama i biocidnim proizvodima kojim će se osigurati da se naknade u vezi s regulatornim postupcima u pogledu hemikalija i biocidnih proizvoda koriste za unapređenje sistema kontrole upravljanja hemikalijama i biocidnim proizvodima.
- 18.** Obezbediti finansijska sredstva za jačanje administrativnih i stručnih kapaciteta Odeljenja za hemikalije u Ministarstvu, kao i inspekcijskih organa koje sprovode nadzor nad Zakonom o hemikalijama i novim Zakonom o biocidnim proizvodima, kako bi se upravni postupci sprovodili bez probijanja vremenskih rokova, a imajući u vidu njihovu obimnost i kompleksnost.

UPRAVLJANJE HEMIKALIJAMA

1096

hiljada tona hemikalija opasnih po zdravlje ljudi godišnje potrošeno¹

28,7

miliona RSD
(~244.000 EUR)
godišnje **za upravljanje
hemikalijama**²

0,1

odsto budžeta koji je
namenjen za zaštitu
životne sredine godišnje
se izdvaja za upravljanje
hemikalijama³

broj povučenih
proizvoda
namenjenih za
opštu upotrebu
zbog hemijskog
rizika **od strane
sanitarne
inspekcije** (nije
javno dostupan)⁴

4

broj
proizvoda
koji su
snabdevači
sami prijavili
i povukli sa
tržišta⁵

**javno dostupnih
Izveštaja o**
zdravstvenoj
ispravnosti predmeta
opšte upotrebe od
2021. godine⁶

**Potrošnja u hiljadama tona,
zabrinutost u promilima**

- ¹ Zavod za statistiku Republike Srbije (podatak za 2022. godinu)
- ² Prosek četiri poslednje godine na osnovu izvršenja budžeta (2020-2023)
- ³ Prosek deset godina izračunat na osnovu završnog računa RS (2014-2023)
- ⁴ Izveštaj o radu sanitarne inspekcije 2023
- ⁵ NEPRO sistem brzog obaveštavanja za nebezbedne proizvode, prosek četiri godine (2020-2023)
- ⁶ Izveštaj o zdravstvenoj ispravnosti predmeta opšte upotrebe Instituta za javno zdravlje „Dr Milan Jovanović Batut“

